

POZIOM ŻYCIA LUDNOŚCI A PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W POLSCE I NA BIAŁORUSI

<https://doi.org/10.33141/po.2016.08.07>

Elena Mieszajkina
Larisa Łoban

Przegląd Organizacji, Nr 8 (919), 2016, ss. 47-54

www.przegladorganizacji.pl

©Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa (TNOiK)

Wprowadzenie

Dobrobyt i jakość życia ludzi w każdym społeczeństwie zależy w decydującym stopniu od poziomu rozwoju gospodarczego kraju. We współczesnym globalizującym się świecie jednym z najbardziej niepokojących zjawisk jest zróżnicowanie w poziomie życia ludzi zamieszkujących różne kontynenty, kraje i regiony. Niekiedy różnice te są dość znaczne nawet w krajach sąsiednich, o podobnych uwarunkowaniach historycznych i geograficznych. Jako przykład można podać Polskę i Białoruś, kraje o wspólnej historii, bliskich tradycjach, podobnych wartościach etycznych i kulturalnych, które łączą ukształtowane przez wieki różnorakie więzi cywilizacyjne, a nierzadko i rodzinne. Okres transformacji systemowej przyniósł Polsce i Białorusi historyczne zmiany cywilizacyjno-polityczne, społeczne i gospodarcze. Oba kraje na starcie miały podobną pozycję społeczno-gospodarczą, dziś widoczna jest dość znacząca różnica. Szybkie, radykalne reformy ustrojowe, członkostwo Polski w Unii Europejskiej umożliwiły przyspieszenie wzrostu gospodarczego kraju, ugruntowanie przemian rynkowych, poprawę działania sfery instytucjonalno-regulacyjnej. Polska ma coraz bardziej znaczącą pozycję nie tylko w Europie, ale i na świecie. Białoruś nie zdecydowała się na przeprowadzenie gruntownych reform rynkowych, wybrała strategię inkrementalnych zmian. Dopiero od początku 2015 roku rząd zdecydował się na bardziej liberalną politykę makroekonomiczną i wdrożenie głębszych reform strukturalnych, w ciągu ostatniego półroczu władze podjęły kilka dobrych decyzji gospodarczych. Zasadne staje się więc pytanie: czy obecnie te dwa kraje różnią się pod względem poziomu życia ludności?

Celem artykułu jest porównanie poziomu życia Polaków i Białorusinów oraz pokazanie jego wpływu na ich postawy przedsiębiorcze. Na poziom życia ludności oddziałuje wiele czynników społeczno-ekonomicznych i politycznych. W artykule skoncentrowano uwagę na wynagrodzeniu za pracę jako głównym składniku dochodów gospodarstw domowych. Stanowi on jednocześnie w dużej mierze o dobrobycie ludności, a także kreuje ich zachowania przedsiębiorcze. Zdaniem autorki, Polacy są bardziej przedsiębiorczy niż Białorusini, a jest to wynikiem między innymi wyższego wynagrodzenia za pracę oraz korzystniejszych warunków

do prowadzenia biznesu. W artykule uzasadniono ten pogląd w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych przez Brytyjski Legatum Institute, PARP i innych. Do analizy poziomu i dynamiki średniego wynagrodzenia w Polsce i na Białorusi oraz ustalenia podobieństw, różnic i ich rangi została wykorzystana metoda porównawcza. Opiera się ona na zestawieniu ze sobą zjawisk, czynności, rzeczy, pojęć, twierdzeń, w rezultacie czego zyskuje się stwierdzenie tożsamości częściowej lub całkowitej rzeczy ze sobą porównywanych (Pieter, 1967, s. 317). Źródłem informacji były oficjalne publikacje: w Polsce – Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), na Białorusi – Narodowego Komitetu Statystycznego Republiki Białoruś (NSK RB – Nacjonalnyj Statističeskij Komitet Respubliki Belarus’).

Poziom życia ludności i jego składniki

Definicja poziomu życia została zaproponowana w 1954 r. przez komisję ekspertów ONZ: jest to „całokształt rzeczywistych warunków życia ludzi oraz stopień ich materialnego i kulturalnego zaspokojenia potrzeb poprzez strumień dóbr i usług odpłatnych, a także pochodzących z funduszy społecznych” (Nations Unies, 1954, s. 5). Do tej definicji nawiązują inni autorzy, dookreślając potrzeby ludzi z różnym poziomem szczegółowości:

- A. Zeliaś (2000, s. 103–105) wyróżnia dziewięć grup tych potrzeb: ochrona zdrowia i opieka socjalna; rynek pracy, warunki i bezpieczeństwo pracy; wynagrodzenia i dochody; warunki mieszkaniowe; oświata i edukacja; rekreacja, kultura i czas wolny; komunikacja i łączność; bezpieczeństwo publiczne; degradacja i ochrona środowiska naturalnego,
- A. Luszniwicz (1982, s. 11) wymienia siedem podstawowych rodzajów potrzeb: bezpieczeństwo, żywność, ochrona zdrowia, warunki mieszkaniowe, komunikacja i transport, edukacja i kultura oraz ochrona środowiska,
- J. Drewnowski (1974, s. 35) łączy potrzeby w trzy grupy – konsumpcyjne (żywność, odzież, mieszkanie, zdrowie, wykształcenie); ochrony (rekreacja i zabezpieczenie); środowiska (środowisko socjalne i środowisko fizyczne).

Wszystkie definicje poziomu życia koncentrują się na zaspokajaniu potrzeb konsumpcyjnych. Należy zauważyć, że w każdej z grup potrzeb autorzy wyróżniają od kilku do kilkunastu zmiennych, w zależności od dostępności danych. By ocenić i dokonać porównań stopnia zaspokojenia potrzeb materialnych i kulturalnych mieszkańców różnych krajów zazwyczaj stosuje się syntetyczny miernik, uwzględniający szereg wskaźników, pozwalających ocenić przedstawione wyżej potrzeby. W praktyce najczęściej wykorzystuje się w tym celu dwa podejścia badawcze: metodę genewską (dystansową) oraz metodę budowania Wskaźnika Rozwoju Społecznego (ang. HDI – Human Development Index) (Dąbrowa, 2011, s. 71–78).

Przykładem wykorzystania syntetycznego wskaźnika do porównania majątności i dobrobytu mieszkańców różnych krajów świata są badania „Prosperity Index” prowadzone przez Brytyjski Legatum Institute. W rankingu ocenianych jest 89 czynników, które są następnie porównywane do średniej globalnej. Wchodzą one w skład ośmiu głównych kategorii wymienionych w tabeli 1. W Raporcie z 2015 r. ukazały się wyniki ze 142 państw, w tym Polski i Białorusi. Swoje warunki życiowe Polacy oceniają dość wysoko, natomiast ogólna ocena Białorusinów jest na średnim poziomie.

A. Murawska (2014, s. 81) pisze, że ze względu na dużą czasochłonność analiz opartych na syntetycznych wskaźnikach często stosuje się pojedyncze mierniki, takie jak Produkt Krajowy Brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca lub faktyczne spożycie indywidualne przypadające na jednego członka gospodarstwa domowego. Z danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2015 r. wy-

nika, że wartość PKB per capita w Polsce wynosi (według parytetu siły nabywczej) 26,403 USD, a na Białorusi – 17,859 USD (International Monetary Fund, 2015).

Firma Boston Consulting Group zaprezentowała w maju 2015 r. doroczny raport dotyczący zrównoważonego rozwoju państw, sporządzony na podstawie indeksu SEDA. Bierze on pod uwagę wskaźniki z trzech obszarów: ekonomicznego (dochód na obywatela, stabilność gospodarczą kraju, poziom zatrudnienia), inwestycyjnego (infrastruktura, system edukacji i opieki zdrowotnej) oraz zrównoważonego rozwoju (stan środowiska, instytucje rządowe, społeczeństwo obywatelskie, równość dochodów). Polska jest uznana za światowego lidera w przekładaniu wzrostu PKB na jakość życia, w rankingu znajduje się wyżej niż Białoruś. Indeks SEDA w Polsce wynosi 71,6, na Białorusi – 58 (maksymalne znaczenie indeksu SEDA równa się 100) (Boston Consulting Group, 2015, s. 46, 48).

W badaniach dotyczących poziomu życia gospodarstw domowych istotny jest aspekt ekonomiczny, czyli pozyskiwanie i wydatkowanie środków pieniężnych w celu zaspokojenia potrzeb materialnych i kulturalnych (Dąbrowa, 2011, s. 70). Członkowie gospodarstwa domowego sprzedają swoje usługi organizacjom wszelkiego rodzaju w celu zdobycia środków finansowych. Otrzymują w zamian określone wynagrodzenie, odpowiednio do posiadanych kwalifikacji, umiejętności, wiedzy oraz wykonywanej pracy. Wspólne możliwości finansowe członków rodziny mają wpływ nie tylko na poziom i strukturę konsumpcji i oszczędności, ale również na ich poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa, na chęć i możliwości rozwoju

Tab. 1. Polska i Białoruś w rankingu Prosperity Index w latach 2014, 2015 (pozycja w rankingu)

Kategoria poziomu życia	Polska		Białoruś	
	2014	2015	2014	2015
Ogólny dobrobyt	31	29	53	63
Ekonomia	41	34	93	89
Przedsiębiorczość i możliwości	40	36	54	54
Rząd	39	39	117	121
Edukacja	31	33	26	31
Zdrowie	33	33	38	38
Bezpieczeństwo	24	26	51	53
Osobista swoboda i wolność	58	29	104	128
Kapitał społeczny	47	34	21	37

Źródło: opracowanie własne na podstawie (The Legatum Prosperity Index™, 2015)

osobistego. Powinno ono wystarczyć na utrzymywanie zdolności do pracy i zaspokojenie potrzeb socjalnych. Jeśli wynagrodzenie pracownika nie spełnia tego zadania, szuka on innych możliwości zatrudnienia, nie angażuje się w wykonywaną pracę, najczęściej nie jest lojalny w stosunku do pracodawcy. Należycie wyna-

gradzany pracownik jest bardziej efektywny, czuje się zmotywowany do większego wysiłku, osiągania coraz lepszych wyników, podnoszenia kwalifikacji. Wpływa to pozytywnie na rozwój organizacji, w której jest zatrudniony. Wynagrodzenie także wyznacza prestiż wykonywanego zawodu. Jeśli prace odpowiedzialne,

Tab. 2. Nominalne i realne średnie wynagrodzenie w Polsce i Białorusi w latach 2012-2015, w walutach narodowych

Wskaźnik	Polska				Białoruś			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
Nominalne średnie wynagrodzenie (Polska – w złotych, Białoruś – w rublach białoruskich)	3585,9	3706,9	3839,8	3968,0	3676083	5061418	6052367	6718697
Tempo wzrostu nominalnego średniego wynagrodzenia, w %								
a) do poprzedniego roku	–	103,4	103,6	103,3	–	137,7	119,6	111,0
b) do roku 2012	100,0	103,4	107,1	110,7	100,0	137,7	164,6	182,8
Stopa inflacji, w %	3,7	0,9	0,0	-0,9	21,8	16,5	16,2	12,0
Realne średnie wynagrodzenie (Polska – w złotych, Białoruś – w rublach białoruskich)	3457,9	3673,8	3839,8	4004,0	3018131	4344565	5208577	5998837
Tempo wzrostu realnego średniego wynagrodzenia, w %								
a) do poprzedniego roku	–	106,2	104,5	104,3	–	143,9	119,9	115,2
b) do roku 2012	100,0	106,2	111,0	115,8	100,0	143,9	172,6	198,8
Średni miesięczny kurs dolara USA (Polska – w złotych, Białoruś – w rublach białoruskich)	3,7	3,1	3,4	3,8	8336	8876	10216	15905
Nominalne średnie wynagrodzenie w dolarach amerykańskich	969,2	1195,8	1129,3	1035,5	441,0	570,2	592,4	422,4
Realne średnie wynagrodzenie w dolarach amerykańskich	934,6	1185,1	1129,3	1041,8	362,1	489,5	509,8	377,2
Tempo wzrostu nominalnego średniego wynagrodzenia, w %								
a) do poprzedniego roku	–	123,4	94,4	91,7	–	129,3	103,9	71,3
b) do roku 2012	100,0	123,4	116,5	106,8	100,0	129,3	134,3	95,8
Tempo wzrostu realnego średniego wynagrodzenia, w %								
a) do poprzedniego roku	–	126,8	95,3	92,2	–	135,2	104,1	74,0
b) do roku 2012	100,0	126,8	120,8	111,5	100,0	135,2	140,8	104,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych (GUS oraz NSK RB, 2016)

trudne, wymagające poświęcenia i oddania opłacane są na niskim poziomie, ranga tych zawodów spada. Prowadzi to do zmniejszenia zainteresowania ich wykonywaniem przez wykwalifikowaną kadrę. Można więc stwierdzić, że wynagrodzenie przez realizację swoich funkcji (dochodowej, motywacyjnej, kosztowej, społecznej) ma bezpośredni wpływ na poziom i jakość życia mieszkańców każdego kraju. W związku z tym zwiększenie dochodów mieszkańców poprzez podniesienie płac powinno stanowić jeden z głównych celów polityki społecznej państwa.

Porównanie wynagrodzenia za pracę w Polsce i na Białorusi

Głównym źródłem dochodów gospodarstw domowych w Polsce i na Białorusi jest wynagrodzenie – wynosi ono około 56% w Polsce (GUS, 2015) i 65% na Białorusi (NSK RB, 2015). W Polsce wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę określiła *Ustawa o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (2002)*, która gwarantuje coroczny wzrost wysokości minimalnego wynagrodzenia w stopniu nie niższym niż prognozowany na dany rok wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem. Wysokość zarobków osiąganych przez menedżerów przedsiębiorstw, spółek państwowych i samorządowych reguluje *Ustawa o wynagrodzeniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi (2000)*. Na Białorusi ustalenie wynagrodzenia jest ściśle regulowane. Prezydent oraz Rada Ministrów określają docelowe wskaźniki płac dla całej gospodarki oraz dla poszczególnych regionów i miast na kolejne 5 lat. Tak zostało określone docelowe średnie wynagrodzenie w dolarach: 250 na koniec 2005 r., 500–540 na koniec 2010 r. i 1000 do 2015 r. Niestety, żaden z tych celów nie został zrealizowany, nominalne średnie wynagrodzenie w przeliczeniu na dolary wyniosło: w 2005 r. – 201, w 2010 r. – 414, w pierwszych trzech kwartałach 2015 r. – 434 (NSK RB, 2016). Ustalany jest rozmiar płacy minimalnej dla wszystkich pracodawców, a także ograniczane jest wynagrodzenie menedżerów, które nie powinno być większe niż ośmiokrotne średnie wynagrodzenie w przedsiębiorstwie. Zasady te dotyczą tak sektora państwowego, jak i prywatnego.

Porównania średniego wynagrodzenia Polaków i Białorusinów przeprowadzono w walutach narodowych oraz w dolarach amerykańskich (tab. 2). Prezentacja wyłącznie w ujednocionej walucie nie daje pełnego obrazu, jak realizowana jest polityka kształtowania wynagrodzeń w każdym z krajów w zależności od wpływu dewaluacji waluty narodowej oraz inflacji.

W badanym okresie nominalne i realne średnie wynagrodzenie Białorusinów, wyrażone w walucie narodowej, zwiększało się w znacznie wyższym tempie niż Polaków. W Polsce wzrost płac jest pozytywnie skorelowany z wydajnością pracy i wzrostem PKB, co przyczynia się do utrzymania stabilności gospodarki (Gadomski, 2015). Na zwiększenie realnych dochodów Polaków, a więc i ich dobrobytu, ma wpływ nie tylko wzrost płac nominalnych, ale również malejąca stopa inflacji. Na Białorusi szybki

wzrost wynagrodzenia w rublach białoruskich jest zjawiskiem niepokojącym. Do 2015 r. rosło ono znacznie szybciej od PKB i wydajności pracy – w okresie od 2012 do 2015 r. realne wynagrodzenie wzrosło o 1,99 razy, PKB o 1,64 razy, wydajność pracy o około 1,3 razy (NSK RB, 2016). Nie istnieją więc obiektywne przesłanki do znacznego, prawie dwukrotnego wzrostu dochodów ludności. Szybki wzrost płac spowodował powiększenie kosztów pracy, obniżenie rentowności i konkurencyjności przedsiębiorstw oraz spowolnienie procesów modernizacji produkcji. W skali makroekonomicznej zwiększenie popytu wewnętrznego ponad moce produkcyjne gospodarki, pojawienie się dysproporcji w gospodarce towarowo-pieniężnej, wzrost importu, zwiększenie tempa inflacji negatywnie wpływa na kurs waluty narodowej. Eksperti Międzynarodowego Funduszu Walutowego stwierdzili, że szybkie zwiększenie wynagrodzeń w ostatnich latach stało się głównym czynnikiem destabilizującym gospodarkę kraju (International Monetary Fund, 2014, s. 9). Brak równowagi zewnętrznej w warunkach sztucznego utrzymywania kursu wymiany walut doprowadził do kryzysu finansowego w 2011 r., który charakteryzował się nagłą i ostrą deprecjacją rubla białoruskiego (z 3000 do 8500 za 1 dolara). Po pierwszym kryzysie płace nadal szybko się zwiększały, wyprzedzając wzrost wydajności, w związku z czym przedsiębiorstwa miały poważne problemy z wypłatą coraz większych pensji. W Raporcie Międzynarodowego Funduszu Walutowego odnośnie do sytuacji na Białorusi dążenie do osiągnięcia wskaźników docelowych średniego wynagrodzenia zostało wymienione jako jedna z głównych przyczyn powtarzających się w kraju kryzysów. Wśród rekomendacji wymieniana jest rezygnacja z ustalenia wskaźników docelowych, wstrzymanie szybkiego wzrostu wynagrodzeń, przeprowadzenie szeregu reform strukturalnych (np. likwidację bezpośrednich i pośrednich subsydiów przedsiębiorstwom państwowym, które pozwalają na utrzymanie nadmiernej liczby pracowników) (International Monetary Fund, 2014, s. 12–13). Nieuwzględnienie tych rekomendacji doprowadziło do dalszej dewaluacji rubla białoruskiego w 2015 r. z 11 000 do 18 000 za 1 dolara (na początku 2016 r. cena 1 dolara wynosi już ponad 21 000), i jako skutek, do zmniejszenia średniego wynagrodzenia liczonego w dolarach USA.

Należy jednak podkreślić, że w połowie 2015 r. we współpracy z Bankiem Światowym opracowana została tzw. mapa drogowa reform strukturalnych, która przewiduje działania zmierzające do przejścia na nowy model wzrostu, którego podstawą jest znaczny wzrost wydajności, stopniową liberalizację cen, reformę państwowego sektora gospodarki, wprowadzenie równych szans dla przedsiębiorstw niezależnie od formy własności, stworzenie stabilnego sektora finansowego działającego na rynkowych zasadach, rozwijanie małych i średnich przedsiębiorstw, wdrożenie innowacji, wypracowanie nowych mechanizmów polityki socjalnej, dostosowanej do osłony społeczeństw w okresie transformacji (Grupa Vsemirnogo Banka, 2015, s. 2).

Poziom realnego średniego wynagrodzenia Polaków wyrażonego w dolarach USA obecnie jest prawie trzykrotnie wyższy niż Białorusinów. Pensje na Białorusi spadły do poziomu niższego od średniej polskiej emerytury.

Poziom życia ludności a postawy i zachowania przedsiębiorcze

Współczesne teorie dotyczące wzrostu gospodarczego wyjaśniają źródła zróżnicowania w poziomie życia ludzi na świecie. Wśród nich wymienia się efekty działalności przedsiębiorców, którzy produkują i sprzedają dobra i usługi, opracowują i wdrażają innowacje, inwestują, tworzą miejsca pracy. W krajach wysokorozwiniętych, bogatych, z wysokim poziomem życia ludności, zbudowano systemy sprzyjające przedsiębiorczości. Obejmują one wiele podsystemów: gospodarczy, prawny, społeczny, etyczny, edukacyjny, kulturowy i inne. Każdy z nich ma istotny wpływ na sposób funkcjonowania przedsiębiorców i postrzegania ich roli w społeczeństwie, na chęć angażowania się mieszkańców w działania przedsiębiorcze. N.M. Carter, W.B. Gartner, K.G. Shaver i E.J. Gatewood (2003) w wyniku swoich badań stwierdzili, że motywami podejmowania działań przedsiębiorczych są różne – dla niektórych to sposób na samorealizację, inni zaś chcą pozyskać środki finansowe na utrzymanie siebie i rodziny przy braku innych sposobów uzyskania dochodów. Ten drugi rodzaj nazwali przedsiębiorczością wymuszoną. W miarę bogacenia się społeczeństwa niskie dochody odgrywają coraz mniejszą rolę jako motyw do rozpoczęcia własnego biznesu. W Polsce dziesięć lat temu ponad 40% decyzji o założeniu firmy podejmowanych było pod presją bezrobocia, braku dochodów (Bednarski, 2007, s. 101–102). W 2014 roku, jak wynika z badań PARP (2015, s. 22), na własną inicjatywę gospodarczą jako pożądaną drogę do kariery wskazywało już 67% osób. Na Białorusi, według badań stowarzyszenia przedsiębiorców „Perspektywa” z 2010 r., ponad połowa respondentów (58,5%) zadeklarowała, że rozpoczęli działalność biznesową z konieczności, nie mając innych sposobów uzyskania środków finansowych i tylko 20,5% zrobili to w celu realizacji własnej wizji. Niewiele się zmieniło w 2014 r. – tylko 27% badanych zostało przedsiębiorcami z powołania, a nie z konieczności (Perspektywa, 2016).

Jakość życia w Polsce jest wyższa niż na Białorusi, co potwierdza indeks SEDA z raportu Boston Consulting Group 2015. Zestawienie wskaźników z poszczególnych obszarów pokazuje, że zróżnicowanie to wynika głównie ze wskaźników ekonomicznych: wskaźnik dla Polski wynosi 61,2, dla Białorusi 45,5 (stosunek Polska/Białoruś – 1,35). W przypadku wskaźnika „zrównoważony rozwój” różnice są mniejsze: Polska – 66,8, Białoruś – 56,1 (stosunek Polska/Białoruś – 1,19). Wskaźnik inwestycyjny wykazuje jeszcze mniejsze różnice: Polska – 82,5, Białoruś – 80,2 (stosunek Polska/Białoruś – 1,03) (Boston Consulting Group, 2015, s. 46, 48).

Gorsza sytuacja ekonomiczna ma wpływ na to, że dochody Białorusinów są prawie trzykrotnie niższe niż w Polsce. Powinno to stanowić dla nich poważną zachętę do poprawienia swojej sytuacji ekonomicznej przez bardziej wydajną pracę, innowacje lub zdobywanie nowych umiejętności, a przede wszystkim przez zakładanie własnych biznesów.

O poziomie przedsiębiorczości mieszkańców poszczególnych krajów świadczą między innymi dane o liczbie mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. Porównania dla Polski i Białorusi są następujące: (PARP, 2015, s. 13–19; IPM, 2015, s. 7–10):

- udział MŚP w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w Polsce – 99,8%, na Białorusi – 84%,
- MŚP generują w Polsce 45,8%, na Białorusi 25,3% PKB,
- MŚP zatrudniają w Polsce 69%, na Białorusi 32% ogółu zatrudnionych w kraju.

Polska to jeden z najbardziej przedsiębiorczych krajów Europy, zamiar rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej w ciągu najbliższych 3 lat deklaruje 16% osób dorosłych, w porównaniu do średniej unijnej 12%. Poziom przedsiębiorczości we wczesnym stadium (ang. TEA – Total early-stage Entrepreneurial Activity), mierzonej jako procent ludności w wieku produkcyjnym, która jest zaangażowana w zakładanie działalności gospodarczej lub prowadzenie nowej firmy, wynosi w Polsce 9,2%, średnia w UE – 7,8% (Węclawska i in., 2015, s. 45–46). Od początku transformacji ustrojowej rozwój przedsiębiorczości stanowił jeden z ważniejszych celów strategicznych. Na Białorusi natomiast przez pierwsze piętnaście lat reform możliwości rozwoju gospodarczego kraju szukano przede wszystkim w działalności sektora państwowego, w którym dominowały duże jednostki gospodarcze. Dopiero pod koniec pierwszej dekady XXI wieku wśród celów społeczno-gospodarczych coraz częściej zaczęto wymieniać wsparcie małej i średniej przedsiębiorczości. W latach 2010–2014 obserwować można było stabilne wzmocnienie sektora małego biznesu zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. W 2015 roku proces ten wyhamował, przyczyny czego przedsiębiorcy upatrują przede wszystkim w powolnej i niekompleksowej liberalizacji ustawodawstwa, wysokiej inflacji i regulowaniu rynku walutowego. Rząd zwraca uwagę na negatywny wpływ czynników zewnętrznych, które stwarzają przeszkody dla działalności MŚP. Wymienia się tu szczególnie wprowadzenie sankcji wobec Rosji, co pogorszyło sytuację na rosyjskim rynku, a właśnie na ten rynek jest zorientowana większość białoruskich firm. Do tego należy dodać kilka dodatkowych niesprzyjających rozwojowi małego biznesu czynników, takich jak: dewaluacja waluty narodowej, brak możliwości obniżenia stawek kredytów, kurczenie się wewnętrznego i zewnętrznego popytu.

Postawy przedsiębiorcze Polaków i Białorusinów są podobne – około połowa z nich marzy o własnej

firmie. Mieszkańcy Białorusi wykazują większe obawy przed założeniem własnej firmy, bardziej pesymistycznie oceniają warunki prowadzenia działalności gospodarczej i częściej jako główną przyczynę rezygnacji z bycia przedsiębiorcą wskazują brak środków finansowych i trudność uzyskania kredytu (Mieszajkina, 2010, s. 79–89). Jednak pozytywne nastawienie i chęć działania mieszkańców to tylko jeden warunek rozwoju przedsiębiorczości. Drugi niezbędny warunek to istnienie sprzyjającego klimatu dla tworzenia i prowadzenia biznesu, na który się składa łatwość zakładania i prowadzenia firmy, uwarunkowania administracyjno-prawne, poziom inflacji i podatków, warunki współpracy międzynarodowej, ochrona praw własności, swoboda inwestowania, stosunki pracownicze. Wśród siedmiu najważniejszych problemów związanych z prowadzeniem biznesu na Białorusi przedsiębiorcy wymieniają: zbyt drogie kredyty i niedostatecznie rozwinięty rynek finansowy; brak stabilności ustawodawstwa; nierówne warunki funkcjonowania przedsiębiorstw z państwowego i prywatnego sektorów oraz bezpośrednie regulacje państwa; zbyt wysokie obciążenia podatkowe; korupcja; niska dyscyplina płatnicza; rosnący deficyt wykwalifikowanej kadry (BEL.BIZ, 2015). Główną przeszkodą przy zakładaniu własnej działalności gospodarczej jest brak dostępnych środków finansowych. Przy niskim wynagrodzeniu za pracę Białorusini nie posiadają odpowiednich oszczędności, jak również nie mogą pozyskać niezbędnych kredytów.

Białoruś obecnie wprowadza szereg reform, przez które Polska przechodziła ponad dwadzieścia lat temu. Powodują one pogorszenie jakości życia znacznej liczby mieszkańców. Dewaluacja rubla białoruskiego, wysoka inflacja, zmniejszenie zakresu bezpłatnych i zwiększenie płatnych usług w sferach edukacji, ochrony zdrowia, komunalnej nasilają problemy finansowe Białorusinów. Niższe dochody Białorusinów w porównaniu do krajów sąsiednich wzmacniają jednak ich aktywność i chęć poprawy dobrobytu. Podejmują oni wiele różnych inicjatyw, często w szarej strefie. Według różnych ocen, od 10 do 25% mieszkańców kraju nie legalizuje dochodów od swojej działalności, szczególnie w usługach, takich jak naprawy, remonty, korepetycje, opieka, organizacja imprez itd. W regionach zachodnich kwitnie handel przygraniczny paliwem, papierosami i alkoholem. W wielu przypadkach takie działania pozwalają na zgromadzenie kapitału początkowego na założenie firmy.

Wpływ dochodów ludności na rozwój przedsiębiorczości, szczególnie mikro i małej, ma dwojaki charakter. Po pierwsze, przy niskich dochodach mieszkańcy rezygnują z kupna towarów i usług, które nie zaspokajają potrzeb podstawowych. Poza ich zainteresowaniem znajduje się szerokie spektrum usług ponadpodstawowych w obszarze handlu, budownictwa, ochrony zdrowia, edukacji, turystyki, zakwaterowania i gastronomii. Właśnie głównie w tych sferach działa

większość drobnych przedsiębiorców. Skurczenie się liczby klientów skłania ich do rezygnacji z prowadzenia biznesu. Potwierdzają to dane Narodowego Komitetu Statystycznego Białorusi – za 2015 r. liczba indywidualnych przedsiębiorstw zmalała o 7,8%, MŚP – o 2,6% (NSK RB, 2016). Po drugie, brak własnych środków finansowych w połączeniu ze znaczącymi trudnościami uzyskania kredytów lub innego finansowania zewnętrznego nie daje możliwości rozpoczęcia działalności gospodarczej nawet w sytuacji, kiedy ma się pomysł i chęć bycia przedsiębiorcą. Doświadczenia Polski pokazują, że wspieranie dążeń mieszkańców do zakładania własnych firm, stworzenie odpowiednich warunków dla ich funkcjonowania i rozwoju prowadzi również do zwiększenia dochodów ludności. Przedsiębiorczość ma wpływ na życie i funkcjonowanie mieszkańców, którzy są biorcami działań przedsiębiorczych lub wcielają się w rolę przedsiębiorców, ponieważ przyczynia się ona do pobudzenia i zaspokojenia potrzeb ludzkich, poprawy ich poziomu i jakości życia, daje możliwości osiągnięcia niezależności finansowej i samodzielności zawodowej, wspomaga zwalczanie wykluczenia społecznego i finansowego, wyrównanie szans różnych grup w życiu społeczno-gospodarczym (Rollnik-Sadowska, 2010, s. 18).

Podsumowanie

Dochody są jednym z ważniejszych wskaźników poziomu życia ludności. Ich wielkość wpływa na jakość życia, określa poziom dobrobytu oraz siłę nabywczą gospodarstw domowych. Od nich zależą również możliwości leczenia, odpoczynku, warunki mieszkaniowe, a więc stan zdrowia i długość życia ludzi, a także potencjalne możliwości rozwoju osobistego. Oprócz tego, chęć osiągnięcia większych dochodów motywuje ludzi do bardziej wydajnej pracy, do realizacji przedsiębiorczych idei. Kiedy istnieją odpowiednie instytucje i rozwiązania, które tym działaniom sprzyjają, gospodarstwa domowe nabywają oferowane na rynku dobra, czym wywierają istotny wpływ na makroekonomiczne procesy gospodarcze.

Postawy wobec przedsiębiorczości mieszkańców Polski i Białorusi są podobne, natomiast ich zachowania przedsiębiorcze znacząco się różnią. Białorusini są znacznie mniej aktywni pod tym względem, na co wpływ w znaczącym stopniu ma około trzykrotnie mniejsze wynagrodzenie za pracę oraz brak rozbudowanych systemów sprzyjających przedsiębiorczości. Jednak, mimo iż wynagrodzenie za pracę ma decydujący wpływ na dochody ludności w obu krajach, analiza tylko tego składnika poziomu życia ludności nie daje pełnego obrazu jego wpływu na postawy i zachowania przedsiębiorcze Polaków i Białorusinów. Pełniejszy obraz wpływu poziomu życia ludności na ich postawy i zachowania przedsiębiorcze mogą dać badania uwzględniające oddziaływanie także innych czynników społeczno-ekonomicznych i politycznych.

W Polsce żyje się przeciętnie na lepszym poziomie niż na Białorusi, przy czym dotyczy to wszystkich szczebli zarobkowych, od niewykwalifikowanych pracowników z najniższą płacą do wysoko kompetentnych specjalistów na stanowiskach kierowniczych. Przemiany strukturalne pozwoliły na osiągnięcie takich ważnych celów ekonomicznych, jak przyspieszenie tempa rozwoju gospodarczego, wzrost efektywności działalności gospodarczej, wzrost dochodu narodowego, zwiększenie dochodów ludności. Dzięki temu Polska jest uznawana za jeden z najbardziej zreformowanych krajów postsocjalistycznych, jest europejskim liderem wzrostu gospodarczego. Białoruś wybrała drogę reform inkrementalnych, zachowawczych, których efekty rynkowe są mniejsze niż w Polsce. Wyraża się to, na przykład w znacznie niższych realnych dochodach ludności. Dochody Polaków z kolei są niższe w porównaniu do dochodów mieszkańców najbardziej rozwiniętych krajów Unii Europejskiej. Z jednej strony taka sytuacja wywołuje niezadowolenie mieszkańców w obu krajach, z drugiej zaś motywuje do działania. Dlatego polityka państwa powinna zmierzać do tego, by stworzyć jak najlepsze warunki dla efektywnej pracy tak w ramach istniejących organizacji, jak i przy rozpoczynaniu indywidualnej działalności gospodarczej. Jednym z celów strategicznych w tym zakresie powinno być zbudowanie systemu wsparcia osób odznaczających się przedsiębiorczością, drugim – likwidacja istniejących barier finansowych, legislacyjnych, kulturowych, psychologicznych, hamujących rozwój przedsiębiorczości indywidualnej i organizacyjnej.

dr Elena Mieszajkina
Politechnika Lubelska
Wydział Zarządzania
e-mail: e.mieszajkina@pollub.pl

dr Larisa Łoban
Białoruski Państwowy Uniwersytet Ekonomiczny
Wydział Ekonomiczny
e-mail: loban_la@mail.ru

Bibliografia

- [1] Bednarski M. (2007), *Przesłanki rozwoju małych firm*, [w:] E. Kryńska (red.), *Praca na własny rachunek – determinanty i implikacje*, Wydawnictwo IPiSS, Warszawa.
- [2] BEL.BIZ (2015), http://management.bel.biz/news/top_7_problem_beloruskiego_biznesa/, data dostępu: 22.02.2016 r.
- [3] Boston Consulting Group (2015), *Why Well-Being Should Drive Growth Strategies. The 2015 Sustainable Economic Development Assessment*, The Boston Consulting Group, Boston.
- [4] Carter N.M., Gartner W.B., Shaver K.G., Gatewood E.J. (2003), *The Career Reasons of Nascent Entrepreneurs*, „Journal of Business Venturing”, Vol. 18, Iss. 1, pp. 13–39.
- [5] Dąbrowa M. (2011), *Study in Standard of Living – Methodology of Structure of Selected Indicators*, „The Małopolska School of Economics in Tarnów Research Papers Collection”, Iss. 1, pp. 67–82.
- [6] Drewnowski J. (1974), *On Measuring and Planning the Quality of Life*, Institute of Social Studies, Mouton.
- [7] Gadomski W. (2015), *Najpierw wydajność, potem wynagrodzenia*, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/najpierw-wydajnosc-potem-wynagrodzenia/>, data dostępu: 11.03.2016 r.
- [8] Gruppya Vsemirnogo Banka (2015), *Respublika Belarus’*. Ėkonomičeskij obzor 2 noâbrâ 2015 g., <http://www.worldbank.org/ru/country/belarus/publication/economic-update-november-2015>, data dostępu: 21.12.2015 r.
- [9] GUS (2015), *Dochody i warunki życia ludności Polski. Raport z badania EU-SILC-2014*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.
- [10] GUS (2016), <http://stat.gov.pl/wskazniki-makroekonomiczne/>, data dostępu: 07.01.2016 r.
- [11] International Monetary Fund (2014), *Republic of Belarus. Selected Issues. IMF Country Report No. 14/227*, Washington.
- [12] International Monetary Fund (2015), <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=28&pr.y=6&sy=2015&ey=2015&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=913%2C964&s=PPPPC&grp=0&a=>, access date: 21.11.2015.
- [13] IPM (2015), *Belorusskij biznes 2015: sostoânie, tendencii, prespektivy*, Issledovatel’skij centr IPM, Minsk.
- [14] Luszniwicz A. (1982), *Statystyka społeczna. Podstawowe problemy i metody*, PWE, Warszawa.
- [15] Mieszajkina E. (2010), *Postrzeżanie przedsiębiorczości w Polsce i na Białorusi*, „Organizacja i Zarządzanie. Kwartalnik Naukowy Politechniki Śląskiej”, Nr 3(11), s. 79–89.
- [16] Murawska A. (2014), *Ocena poziomu życia w krajach Unii Europejskiej (UE-28) w aspekcie zrównoważonego rozwoju za pomocą wielowymiarowej analizy porównawczej*, „Metody Ilościowe w Badaniach Ekonomicznych”, Tom XV/4, s. 80–90.
- [17] Nations Unies (1954), *Rapport sur la definition et evaluation des niveaux de vie du point de vue international*, Nations Unies, New York.
- [18] NSK RB (2015), http://www.belstat.gov.by/bgd/public_bulletin/index_748/, data dostępu: 07.01.2016 r.
- [19] NSK RB (2016), <http://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/>, data dostępu 10.03.2016.
- [20] PARP (2015), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2013–2014*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- [21] Perspektywa (2016), <http://www.perspektywa.org/search/?q=%EF%EE%F0%F2%F0%E5%F2>, data dostępu: 18.03.2016 r.
- [22] Pieter J. (1967), *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Ossolineum, Wrocław.
- [23] Rollnik-Sadowska E. (2010), *Przedsiębiorczość kobiet w Polsce*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.

- [24] *The Legatum Prosperity Index™* (2015), www.prosperity.com, access date: 14.12.2015.
- [25] *Ustawa z dnia 3 marca 2000 r. o wynagrodzeniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi*, Dz.U. 2000, Nr 26, poz. 306).
- [26] *Ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę*, Dz.U. 2002, Nr 200, poz. 1679.
- [27] Węclawska D., Tarnawa A., Nieć M., Zbierowski P. (2015), *Global Entrepreneurship Monitor Polska*, PARP, Warszawa.
- [28] Zeliaś A. (red.), (2000), *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.

The Standard of Living in the Context of the Entrepreneurship in Poland and Belarus

Summary

The purpose of this article is to compare the standard of living of Polish and Belarusian people in connection

with the development of entrepreneurship in both countries. The analysis of quality of life was based on the synthetic Prosperity Index, as well as on real and nominal salaries. The level of real income in Belarus is lower than in Poland, but inflation is much higher. The differences in standards of living of the population in both countries stem among other things from the method of implementation of structural reforms. A radical transformation in Poland has launched a multi-faceted business development. In Belarus these changes take place incrementally and inconsistently, which hinders the functioning of entrepreneurs. The main factor of growth in standards of living was considered to be entrepreneurship. The role of the government should rely on the systemic support for people characterized by the business attitude and on removing various barriers, which inhibit development of individual and corporate entrepreneurship.

Keywords

standard of living, entrepreneurship
